

Warszawa, 20-07-2022 r.

RZECZNIK PRAW OBYWATELSKICH

Marcin Wiącek

XI.7036.15.2022.MWR

Pan

Przemysław Czarnek

Minister Edukacji i Nauki

ePUAP

Szanowny Panie Ministrze!

Rzecznikowi Praw Obywatelskich w ramach współpracy z samorzecznikami – osobami w spektrum autyzmu został przedstawiony **problem stosowania w klasach IV-VIII szkoły podstawowej oceny klasyfikacyjnej zachowania ucznia**. Samorzecznicy, mając na względzie również dzieci i młodzież z innymi niepełnosprawnościami niż te wynikające ze spektrum autyzmu, a mających bezpośrednie przełożenie na zachowanie się uczniów w środowisku szkolnym, postulują **zastąpienie aktualnie obowiązujących rozwiązań opisowym modelowaniem postaw prospołecznych**. W ich ocenie, aktualne rozwiązania prawne w tym zakresie nie uwzględniają specyfiki funkcjonowania w szkole uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi i nie służą realizacji założeń edukacji włączającej, w szczególności nie gwarantują, że zachowania wynikające bezpośrednio z niepełnosprawności, a mogące być odebrane jako trudne i „niegrzeczne” przez nauczycieli i innych pracowników szkół, nie zaważą na ostatecznej ocenie zachowania widniejącej na świadectwie szkolnym.

Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich
al. Solidarności 77
00-090 Warszawa

Tel. centr. (+48 22) 55 17 700
Infolinia obywatelska 800 676 676
biurorzecznika@brpo.gov.pl
bip.brpo.gov.pl

Rzecznik Praw Obywatelskich pełni w Polsce funkcję niezależnego organu do spraw równego traktowania, a także organu monitorującego wdrażanie postanowień Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych¹. Z tych powodów równe traktowanie osób z niepełnosprawnościami, w tym przeciwdziałanie pośredniej i bezpośredniej dyskryminacji ze względu na niepełnosprawność, zalicza do priorytetowych kierunków swojego działania.

Artykuł 24 Konwencji stanowi, że zadaniem państwa jest zapewnienie włączającego systemu kształcenia umożliwiającego integrację na wszystkich poziomach edukacji zmierzającego do pełnego rozwoju potencjału oraz poczucia godności i własnej wartości, a także wzmocnienia poszanowania praw człowieka, podstawowych wolności i różnorodności ludzkiej, rozwijania przez osoby z niepełnosprawnościami ich osobowości, talentów i kreatywności, a także zdolności umysłowych i fizycznych, przy pełnym wykorzystaniu ich możliwości oraz umożliwienia skutecznego udziału w życiu społecznym. Komitet ds. praw osób z niepełnosprawnościami w swoim komentarzu ogólnym nr 4 określił, jakie działania należy podjąć na rzecz wdrożenia edukacji włączającej². W ocenie Komitetu, zapewnienie prawa do edukacji włączającej wymaga zmiany kultury, polityki i praktyki działania we wszystkich formalnych i nieformalnych środowiskach edukacyjnych, aby uwzględnić zróżnicowane wymagania i cechy poszczególnych uczniów oraz zaangażowania w usuwanie barier, które to utrudniają.³ Edukacja włączająca skupia się na pełnym i skutecznym uczestnictwie, dostępności, udziale oraz osiągnięciach wszystkich uczniów, zwłaszcza tych, którzy z różnych powodów są wykluczeni lub zagrożeni zepchnięciem na margines. Umieszczanie uczniów z niepełnosprawnościami w klasach ogólnodostępnych bez jednoczesnych zmian strukturalnych dotyczących na przykład kwestii organizacyjnych, programu

¹ Konwencja o prawach osób niepełnosprawnych z dnia 13 grudnia 2006 r. (Dz.U. z 2012 r. poz. 1169, ze zm.; dalej jako: „Konwencja”).

² Komentarz ogólny nr 4 Komitetu ds. praw osób z niepełnosprawnościami na temat prawa do edukacji włączającej (2016), dalej jako: „Komentarz ogólny nr 4”, dostępny pod adresem: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G16/263/00/PDF/G1626300.pdf?OpenElement> [dostęp: 14 lipca 2022 r.].

³ Komentarz ogólny nr 4, pkt 9.

nauczania, strategii kształcenia i uczenia się nie stanowi włączenia uczniów niepełnosprawnych w rozumieniu Konwencji.⁴

Komitet przyjmuje, że **jedną z cech edukacji włączającej jest skuteczne przechodzenie przez system edukacji, aż do podjęcia przez uczniów pracy.**

Edukacja włączająca powinna również zapewniać, że uczniowie traktowani są w równy sposób podczas oceniania i procedur egzaminacyjnych, a ich umiejętności i osiągnięcia są potwierdzane za zasadach równości z innymi uczniami⁵. Komitet podkreślił, że **ujednolicone sposoby oceniania muszą zostać zastąpione elastycznymi, zróżnicowanymi formami oceniania uznającymi postępy poszczególnych osób w osiąganiu szeroko określonych celów, osiąganym zróżnicowanymi ścieżkami uczenia się**⁶.

Ocenianie zachowania uczniów zostało uregulowane w przepisach ustawy o systemie oświaty⁷. Zgodnie z treścią art. 44b ust. 4 u.s.o., ocenianie zachowania ucznia polega na rozpoznawaniu przez wychowawcę oddziału, nauczycieli oraz uczniów danego oddziału stopnia respektowania przez ucznia zasad współżycia społecznego i norm etycznych oraz obowiązków określonych w statucie szkoły. Celem takiej oceny jest motywowanie ucznia do dalszych postępów w zachowaniu oraz udzielanie wskazówek do samodzielnego planowania własnego rozwoju.

Szczegółowe zasady oceniania ucznia zostały sformułowane w rozporządzeniu w sprawie oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy w szkołach publicznych⁸. W § 11 rozporządzenia wprowadzono skalę ocen z zachowania oraz podstawowe kryteria oceniania. Śródroczna i roczna ocena klasyfikacyjna zachowania uwzględnia takie podstawowe obszary jak: wywiązywanie się z obowiązków ucznia; postępowanie zgodne z dobrem społeczności szkolnej; dbałość o honor i tradycje

⁴ Komentarz ogólny nr 4, pkt 11.

⁵ Komentarz ogólny nr 4, pkt 12 lit. g .

⁶ Komentarz ogólny nr 4, pkt 26.

⁷ Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. z 2021 r. poz. 1915, t.j. ze zm.; dalej jako: „u.s.o.”).

⁸ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 22 lutego 2019 r. w sprawie oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy w szkołach publicznych (Dz. U. z 2019 r. poz. 373; dalej jako: „rozporządzenie”).

szkoły; dbałość o piękno mowy ojczystej; dbałość o bezpieczeństwo i zdrowie własne oraz innych osób; godne, kulturalne zachowanie się w szkole i poza nią. Szczegółowe kryteria oceniania zachowania są ustalane w statucie poszczególnych placówek edukacyjnych.

W § 11 ust. 3 rozporządzenia wskazano jednocześnie, że przy ustalaniu oceny klasyfikacyjnej zachowania ucznia, u którego stwierdzono zaburzenia lub inne dysfunkcje rozwojowe, należy uwzględnić wpływ tych zaburzeń lub dysfunkcji na jego zachowanie na podstawie orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego lub orzeczenia o potrzebie indywidualnego nauczania lub opinii poradni psychologiczno-pedagogicznej, w tym poradni specjalistycznej.

Samorzecznicy zwracają uwagę, że wewnątrzszkolne systemy oceniania często nie uwzględniają wprost sytuacji uczniów z niepełnosprawnościami, mimo że obowiązek wzięcia jej pod uwagę wynika z przepisów rozporządzenia. W tych wypadkach szczególnie krzywdzące mogą być przyjmowane przez niektóre placówki systemy punktowe, w których ocena zachowania wynika z sumy zdobytych w ciągu roku szkolnego punktów przyznawanych za konkretne zachowania i aktywności uczniów. Warto zaznaczyć, że uczniowie ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi często nie są w stanie w ogóle podjąć działań, za które punkty są w takim systemie przyznawane, co może wynikać z rodzaju i stopnia ich niepełnosprawności – w tym wypadku są traktowani gorzej w porównaniu z pozostałymi uczniami, co w niektórych przypadkach może stanowić nawet ich pośrednią dyskryminację ze względu na niepełnosprawność. Trzeba również zaznaczyć, że orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego nie zawsze odnosi się kompleksowo do wpływu niepełnosprawności na zachowanie ucznia, co przekłada się na niepełny obraz trudności, z jakimi dana osoba zmagą się w środowisku szkolnym.

Zgodnie z § 18 ust. 1 rozporządzenia, począwszy od klasy IV szkoły podstawowej, uczeń, który w wyniku klasyfikacji rocznej uzyskał z obowiązkowych zajęć edukacyjnych średnią rocznych ocen klasyfikacyjnych co najmniej 4,75 oraz co najmniej bardzo dobrą roczną ocenę klasyfikacyjną zachowania, otrzymuje promocję do klasy programowo wyższej z wyróżnieniem – tzw. czerwonym paskiem. W

konsekwencji otrzymanie niższej oceny zachowania niż bardzo dobra – pomimo wysokich stopni z poszczególnych przedmiotów – uniemożliwia uzyskanie świadectwa z wyróżnieniem. Wskazane kryterium jest szczególnie istotne dla uczniów kończących klasę VIII – zgodnie z art. 134 ust. 2 ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. - Prawo oświatowe (Dz. U. z 2021 r. poz. 1082, t.j. ze zm.) w przypadku większej liczby kandydatów do klasy pierwszej szkoły ponadpodstawowej niż wynika to z liczby wolnych miejsc w danej placówce, na pierwszym etapie postępowania rekrutacyjnego bierze się pod uwagę m.in. świadectwo ukończenia szkoły podstawowej z wyróżnieniem. Z powyższego wynika, że uczniowie, którzy nie uzyskali co najmniej bardzo dobrej rocznej oceny klasyfikacyjnej zachowania mają mniejsze szanse na dostanie się do wybranej szkoły ponadpodstawowej – w przypadku uczniów z niepełnosprawnościami, które wprost przekładają się na ich zachowanie, sprostanie temu kryterium wydaje się być poza ich kontrolą, przez co już na etapie rekrutacji do szkoły ponadpodstawowej ich szanse na dostanie się do wybranej placówki są mniejsze niż w przypadku uczniów bez tego rodzaju niepełnosprawności.

Ocena z zachowania jest również brana pod uwagę przy udzielaniu stypendium za wyniki w nauce lub za osiągnięcia sportowe. Zgodnie z treścią art. 90 g ust. 2 u.s.o., stypendium za wyniki w nauce może być przyznane uczniowi, który uzyskał wysoką średnią ocen oraz co najmniej dobrą ocenę zachowania w okresie (semestrze) poprzedzającym okres (semestr), w którym przyznaje się to stypendium, a stypendium za osiągnięcia sportowe może być przyznane uczniowi, który uzyskał wysokie wyniki we współzawodnictwie sportowym na szczeblu co najmniej międzyszkolnym oraz co najmniej dobrą ocenę zachowania w okresie (semestrze) poprzedzającym okres (semestr), w którym przyznaje się to stypendium. Warunek uzyskania co najmniej dobrej oceny zachowania nie dotyczy słuchaczy branżowych szkół II stopnia, szkół policealnych oraz szkół dla dorosłych, gdyż w przypadku tych osób zachowania nie ocenia się⁹.

Wnioskodawcy wskazują również, że aktualnie obowiązujący system oceniania nie spełnia wymogu elastyczności, w szczególności zdaje się nie odnotowywać postępów

⁹ Zgodnie z treścią art. 44s ust. 2 u.s.o.

poszczególnych osób, nie motywuje uczniów do dalszej pracy oraz nie stanowi wystarczającej informacji o problemach lub szczególnych uzdolnieniach. Samorzecznicy wskazują, że narzędziem, które pozwala na uwzględnienie indywidualnych potrzeb i trudności ucznia oraz umożliwia nauczycielom doskonalenie organizacji i metod pracy dydaktyczno-wychowawczej jest ocena opisowa. Z tego względu słusznym kierunkiem dalszej reformy systemu oświaty, zmierzającym do pełnego wdrożenia edukacji włączającej, wydaje się zastąpienie systemu oceniania zachowania opartego o stopnie opisowym modelowaniem postaw prospołecznych, który jest stosowany w klasach I-III szkoły podstawowej.

Mając na uwadze powyższe, działając w oparciu o przepis art. 16 ust. 1 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz.U. z 2020 r. poz. 627, t.j. ze zm.), zwracam się do Pana Ministra z uprzejmą prośbą o analizę przedstawionego zagadnienia oraz zajęcie stanowiska w sprawie zastąpienia ocen zachowania oceną opisową na każdym etapie edukacyjnym.

Z poważaniem

Marcin Wiącek

Rzecznik Praw Obywatelskich

/-podpisano elektronicznie/

Do wiadomości:

1. Pani Mirosława Stachowiak-Różecka

Przewodnicząca Komisji Edukacji, Nauki i Młodzieży Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej
ePUAP

2. Pan Kazimierz Wiatr

Przewodniczący Komisji Nauki, Edukacji i Sportu Senatu Rzeczypospolitej Polskiej
ePUAP